

*kolege i prijatelji
Dušanu Duji Jelovini*

Dr. Dušan Duje Jelovina

Ovaj svezak *Starohrvatske prosujete* posvećen je našem istaknutom arheologu dr. Dušanu - Duji Jelovini, umirovljenom muzejskom i znanstvenom savjetniku te nekadašnjem ravnatelju *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*, u povodu navršene 75. obljetnice života. Na taj način, s malim zakašnjenjem, njegovi kolege iz Muzeja te bliski suradnici, prijatelji i poštovaoci izražavaju priznanje i zahvalnost za dugogodišnji trud i predanost što ih je uložio u vođenje *Muzeja*, gdje je, štoviše, proveo impozantnih četrdeset godina kontinuiranog rada.

Dušan Jelovina rođen je 1. lipnja 1927. godine u Kninu gdje je stekao osnovno i srednje gimnazijsko obrazovanje. Studij arheologije završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1954. godine. Radni vijek započeo je 1955. godine kao kustos-asistent u *Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika* i tada pridruženom *Institutu za nacionalnu arheologiju u Splitu*. Magistrirao je 1965. na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, a 1975. godine doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru. U razdoblju od 1977.-1986. godine bio je na čelu *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika* u kojemu je i kasnije do umirovljenja, 1993. godine, djelovao u zvanju znanstvenog i muzejskog savjetnika.

U svom stručnom i znanstvenom radu Jelovina je uglavnom bio orijentiran istraživanju materijalne kulture srednjovjekovnih grobalja na području Dalmacije, pa je upravo na tom polju dao znatan doprinos hrvatskoj arheologiji ranoga srednjeg vijeka. Čini se da su mu životne okolnosti već zarana odredile stručno usmjerenje arheologa-medieviste. Naime, uz oca Ivana Jelovinu, vrijednog namještenika *Muzeja hrvatskih starina* u Kninu (od 1955. godine to je *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*) i tada mladog muzejskog kustosa Stjepana Gunjaču, još kao dječak u prijeratnom Kninu došao je u izravan doticaj sa starohrvatskim

spomenicima pohranjenima u *Muzeju* na kninskoj Tvrđavi. Već od prve godine studija sudjelovao je u svim arheološko-istraživačkim akcijama *Muzeja* i *Instituta za nacionalnu arheologiju*: na opsežnim iskopavanjima starohrvatske crkve Sv. Spasa i prostranog srednjovjekovnog groblja u Cetini, 1947.-1948. godine, u revizijskim istraživanjima u Biskupiji 1950.-1952., te na zaštitnim istraživanjima i rekognosciranjima gornjeg toka Cetine, u zoni kasnije hidroakumulacije Peruča. Taj rani žar i želja za terenom Jelovinu nisu napustili u dugom razdoblju njegova bavljenja arheologijom. Najbliži, gotovo tridesetogodišnji, kontakt s akademikom Stjepanom Gunjačom, omogućio je mladom Jelovini brže uključivanje u tokove arheološke struke, stjecanje temeljnog znanja i praktičnih terenskih iskustava koja mu je taj, u hrvatskoj arheologiji jedan od najplodnijih terenskih istraživača, mogao prenijeti. Stoga je i shvatljiva kasnija Jelovinina opredijeljenost terensko-istraživačkom radu, što čini izuzetno važnu komponentu njegova kasnijeg znanstvenog djelovanja kojim je dao nemjerljivi obol arheološkoj struci u Hrvatskoj.

Mnogobrojna su istraživanja srednjovjekovnih grobalja koja je *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* provodio diljem srednje i sjeverne Dalmacije, od Zrmanje do Krke i Cetine, a na kojima je Jelovina aktivno sudjelovao ili im rukovodio. Samostalno je istraživao niz značajnih srednjovjekovnih grobalja u Ravnim kotarima i kninsko-cetinskoj regiji, a koja su danas temeljna podloga za proučavanje jednog važnog segmenta u materijalnoj kulturi Hrvata u razdoblju od ranog do kasnog srednjeg vijeka. To su: Razbojine i Drače u Kašiću kod Zadra (1956.), Biljani Donji kod Zadra (1959.-1963.), starohrvatsko groblje na brdu Spas u Kninu (1977.-1982.) i pet srednjovjekovnih grobalja na jednom od najvećih srednjovjekovnih nalazišta u Hrvatskoj - na Bribiru kod Skradina (1959.-1974.). U suradnji s kolegom Željkom Rapanićem proveo je revizijska iskopavanja vladarskog sakralnog kompleksa na Gospi od Otoka u Solinu, a s Dasenom Vrsalovićem u Svetoj Marti u Bijaćima, krajem 60-ih i početkom 70-ih godina.

Taj bogati terensko-arheološki opus najbolje prate podaci iz njegove stručne i znanstvene bibliografije, koju ovom prigodom objavljujemo. Valja k tome naglasiti osobitu ažurnost Jelovine kao istraživača u objavi arheološke građe s provedenih terenskih iskopavanja. To je onaj veliki broj radova i članaka kojima je redovito punio stranice *Starohrvatske prosvjete* - glasila svoje matične ustanove specijaliziranog za medievalnu tematiku koje je upravo u dva poslijeratna desetljeća doživjelo kvalitativni napredak i doseglo novu znanstvenu razinu pod uredništvom akademika Stjepana Gunjače.

Još kao mladi muzealac u *Muzeju hrvatskih spomenika u Splitu* Jelovina je marljivo prionuo radu na sređivanju i ustanovljenju novog inventara kovinske arheološke građe, podjednako one iz stare (kninske) muzejske zbirke, kao i fonda novih akvizicija s muzejskih istraživanja. Posljedice, naime, čestih preseljenja *Muzeja* od njegova prijeratnog domicila u Kninu, pa Sinju, Klisu i drugih neuvjetnih prostora u Splitu, neminovno su se odrazile na

stanje spomeničke građe. Nesređenu zbirku trebalo je privesti redu i inventarnom sustavu, a kovinske predmete klasificirati kao preduvjet svakom ozbiljnom proučavanju građe. Jelovina je predano ušao u tako zahtijevan posao, uloživši u nj više godina ustrajnog rada. Rezultate postignute sređivanjem goleme zbirke srednjovjekovnog nakita, podsjetimo, najveće te vrste u Europi, potom oružja, konjaničke opreme i oruđa, uz već zamjerno stručno iskustvo i znanje stečeno istraživanjem srednjovjekovnih grobalja, arheolog Jelovina sažeo je u svojoj doktorskoj disertaciji pod nazivom *Kronologija starohrvatskih grobalja na teritoriju između rijeka Zrmanje i Cetine*. O važnosti razmatrane problematike za izučavanje materijalne kulture Hrvata u srednjem vijeku, posebice arheološke baštine ranoga srednjeg vijeka, od 9. do 12. stoljeća, najbolje potvrđuje iskazano zanimanje stručne i šire javnosti za tiskanjem toga rada kao zasebne monografije pod naslovom *Starohrvatske nekropole na području između Zrmanje i Cetine*, 1976. godine, u izdanju tadašnjeg *Čakavskog sabora* (danas *Književnog kruga*) u Splitu. Naime, nakon sinteze Ljube Karamana o starohrvatskoj umjetnosti *Iz kolijevke hrvatske prošlosti* iz 1930. godine, te Karamanovih objava iskopavanja ranosrednjovjekovnih grobalja na prostoru Solina u Mravincima i Majdanu, knjiga Dušana Jelovine pojavila se 1976. godine kao prvo sintezno djelo koje je na jednom mjestu pružilo uvid u arheološki materijal i tipologiju starohrvatskih grobalja na tlu sjeverne i srednje Dalmacije.

U toj knjizi, kao i u radovima tiskanima u *Starohrvatskoj prošlosti*, ogledaju se bitne metodološke odrednice koje će pratiti rad Jelovine kao arheologa i medieviste. Naime, knjiga nam ostaje polazišni znanstveni i arheološki priručnik, kao neiscrpno vrelo podataka o srednjovjekovnim nalazištima i nalazima, korisnih arheolozima-medievistima u svakodnevnom radu. Ostaje nam i kao sinteza njegovih tumačenja razdoblja starije hrvatske prošlosti sagledane kroz fenomen starohrvatskih grobalja i arheološkog materijala koji odatle potječe. Iako su novi rezultati donekle izmijenili pokoje njegove postavke i mišljenja, činjenica je da Jelovina i dandanas predstavlja znanstvenika koji izvanredno dobro poznaje problematiku srednjovjekovnih grobalja i s njom vezana pravila terenske struke.

Osim toga što je četiri desetljeća radio na istraživačkim programima bitnima za kulturni identitet i znanstveni razvitak srednjovjekovne arheologije, Jelovina je također i vodio instituciju, *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*, naglašavajući posebnost te ustanove kao vodećeg predstavnika na polju izučavanja nacionalne arheološke baštine. U nastojanju da *Muzej* kojim je rukovodio osam godina, od 1974.-1986. razvija na zacrtanim znanstveno-istraživačkim koncepcijama, djelovao je u okviru tri jasno postavljena cilja: prvo, u jasnom odnosu prema istraživačkim i terenskim radovima, zatim prema izdavačkoj djelatnosti te muzeološkom dignitetu *Muzeja*, braneći ga od naleta profane komercijalizacije spomeničke baštine te štiteći njegove izvorne vrednote.

U okviru takvih videnja, ponovno, nakon desetogodišnje stanke obnavlja III. seriju *Starohrvatske prosvjete* i sve do svog odlaska u mirovinu obnaša dužnost glavnog urednika toga glasila okupivši kao suradnike, u deset tiskanih svezaka (sv. 11-20), mnoge ugledne domaće i inozemne medieviste. Jelovina je također pokretač nove edicije Muzeja pod nazivom *Katalozi i monografije*, u okviru koje će se pojaviti kao autor prvoga tiskanog sveska *Mačevi i ostruge karolinškog obilježja u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika* 1986. godine. Misleći i na veću edukaciju šire javnosti te na populariziranje spomeničke baštine, Jelovina je publicirao 1990. godine monografiju *Starohrvatsko kulturno blago*, reprezentativnu, likovno opremljenu, monografiju.

Arheolog Dušan Jelovina dobitnik je *Nagrade grada Splita* i dnevnika lista *Slobodna Dalmacija* u godini 1977. za osobiti doprinos proučavanju starohrvatske kulture, a također i nagrade *Pavao Ritter Vitezović* za 1986. godinu, najvišeg republičkog priznanja za rad na unapređivanju muzejske djelatnosti. U toj kolajni visokih priznanja krunu je *Nagrada za životno djelo* koje mu je Hrvatsko arheološko društvo dodijelilo 2003. godine.

U *Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika* Dušan Jelovina je ostavio duboke i dragocjene zasade. Svima nama koji smo stasali i razvijali se uz dr. Jelovinu korisna će ostati njegova sjećanja i iskustva s terena te bibliografija, kao dragocjena podloga bez koje bi svaki daljnji rad na proučavanju arheološke baštine Hrvata u dugim stoljećima njihove srednjovjekovne povijesti bio zacijelo manjkav.

Posvećujući mu ovaj svezak *Starohrvatske prosvjete* želimo mu i ovom prilikom dug život te puno zadovoljstva, priželjkujući od njega još kakav koristan savjet uz zajedničke susrete u našem i njegovom *Muzeju*, za koji je sve do danas ostao duboko vezan osjećajem.

Mr. Vedrana Delonga